

Serie nouă Anul XXII
Nr. 1 (245) 2024

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Julia Hasdeu – Autoportret

Florea
FIRAN

Julia Hasdeu

Copil precoce, considerat genial, cu înclinații și pasiune pentru limbile străine, Julia Hasdeu și-a uimit contemporanii prin inteligența și memoria sa fenomenală. Poetă, prozatoare, autoare de piese de teatru, Julia își scrie opera în limba franceză publicată postum de tatăl său.

Fiica savantului Bogdan Petriceicu Hasdeu și a Iuliei (născută Faliciu), Julia s-a născut la 14 noiembrie 1869 în București. Divinizată de ambii părinți, primește o educație aleasă. O bibliotecă bogată îi asigură și primele lecturi din V. Alecsandri, P. Ispirescu, Corneille, Shakespeare. La doi ani și jumătate, Lilica, cum o alintau părinții și cei apropiați, știa să citească și să recite poezii. La cinci ani scrie nuvele, iar la șapte ani povestiri și poezii pe teme istorice din relatările tatălui său, precum *Mihai Vodă Viteazul*, *Domnia lui Vlad Țepeș*, *Oaselor lui Vlad Țepeș* (1881): „Ca steaua Nemuririi, a Gloriei străbune,/ O! Țepeș! Falnic nume! În inimi române/ Să bată a

ta suflare așa de-ngrozitoare/ Ca toată Europa de noi să se-nfioare.// Cum tu, o, mare Țepeș, cu-o mână de români,/ Înfiptu-ai în țepă o groază de păgâni!/ Așa și noi acum, împinși de-a ta suflare,/ Să mergem fără teamă, la lupta de hotare.”

Numeroși scriitori aflați în vizită la B.P. Hasdeu erau uimiți de talentul Iuliei. Alexandru Macedonski ar fi întrebât-o pe Iulia dacă știe poezii, iar aceasta i-ar fi întors întrebarea și poetul a recitat una dintre poeziile sale pe care Iulia a ascultat-o cu atenție și imediat a reproduș-o, cuvânt cu cuvânt.

Pentru o cât mai bună pregătire umanistă părinții îi pun preparatori la obiectele de cultură generală și limbi străine, la pian și canto, dar și la artele plastice. La opt ani Iulia vorbea franceza, germana și engleza, mai târziu stăpâna latina și greaca. Victor Hugo îi este idol și la dispariția sa îi va dedica o poezie, fiind profund marcată de opera acestui mare scriitor.

Continuare în p. 2

Poezie

Andrei Codrescu
Carmen Firan
Silviu Gongonea

Eseu

Oana Băluică
Dumitru Drinceanu
Emanuel D. Florescu
Adriana Iliescu
Dan Ionescu
Cleopatra Lorințiu
Dodo Niță
Ion Parhon
Mircea Pospai
Gabriela Păsărin

Proză

Anca Mizumschi
Adrian Sângeorzan

Constantin Cubleșan – <i>Eminescu – De la Mărcuța la Caritas (II)</i>	p. 4
Adrian Cioroianu – <i>Un bancher căruia-i place vinul Papei</i>	p. 5
Mihai Ene – <i>Iluminismul în căutarea fericirii</i>	p. 6
Ioan Lascu – <i>Premiul Renaudot 2023</i>	p. 8
Dumitru Radu Popa – <i>Manet/Degas – Expoziție la Metropolitan...</i>	p. 12
Rodica Grigore – <i>Singurătate și moarte</i>	p. 15
Adriana Iliescu – <i>Dimitrie Cantemir – un erudit român...</i>	p. 19

Emilian Ștefărtă

Vazile Buz -40+

p. 24

Vasile Buz, *Iarna la apus*

Sumar

- Florea Firan, Iulia Hasdeu / pp. 1-3
 Constantin Cubleșan, Eminescu - De la „Mărțuța” la „Caritas” II / p. 4
 Adrian Cioroianu, Un bancher căruia-i place vinul Papei / pp. 5, 6
 Mihai Ene, Iluminismul și căutarea fericii / p. 6
 Oana Băluică, Prietenii literari veritabili / p. 7
 Ioan Lascu, Premiul Renaudot 2023 / p. 8
 Emanuel D. Florescu, Un elogiu moderat al moderației / p. 9
 Gabriela Păsărin, Percepția sinestezică și perspectiva simbolului istoric / p. 10
 Adrian Sângeorzan, Oglinzi / p. 11
 Dumitru Radu Popa, Manet/Degas - Expoziție la Metropolitan Museum / pp. 12, 13
 Carmen Firan, Poem: Eșarfa albastră / p. 13
 Silviu Gongonea și Andrei Codrescu, Poem: tot felul de inimi / p. 13
 Anca Mizumschi, Reîntoarcerea la samizdat / p. 14
 Red., Cărți primite la redacție / p. 14
 Rodica Grigore, Singurătate și moarte / p. 15
 Dumitru Drincianu, Zgomotul și furia / p. 16
 Dan Ionescu, Manipularea informației în mass-media. O antologie de ecou / p. 17
 Mircea Pospai, Iuliu Maniu văzut de românii americani / p. 18
 Adriana Iliescu, Dimitrie Cantemir. Un erudit român, spirit european / p. 19
 Cleopatra Lorințiu, Amprente și voci. O carte despre esențel / p. 20
 Anda Simion, Călătorie în abis. Anomalia / p. 21
 Ion Parhon, Iarnă bogată în premiere / p. 22
 Dodo Niță, Cristian Marcu - Caricaturist / p. 23
 Red., Okeanos: „Orizont”; „Poezia” / p. 23
 Emilian Ștefăruț, Vasile Buz - 40 + / p. 24

Abonamente

Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
 Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 135 lei. Pentru abonații din străinătate este de 155 \$ sau de 140 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Iulia Hasdeu

În 1877, când împlinise opt ani, susține examenul cumulat pentru clasele I-IV la Școala Primară de Băieți nr. 2, sub direcția lui Dem. Demetrescu, apoi se înscrie, ca particulară, la Liceul „Sf. Sava” unde își susține examenele și absolvă cu rezultate excelente, obținând premiul I (1881). Pasiunea pentru muzică o determină să urmeze în paralel Conservatorul din București la Secția canto și pian. În această perioadă își strânge povestirile scrise în franceză și română în ciclul „Istorie pentru amicile mele, și pentru toate copilele de la 10 până la 20 de ani”; scrie piesele de teatru *Dama de circ*, tragedie în trei acte, *Amorul e scânteie*, comedie, și piesele într-un act *Adieu et Bonne Arrive* și *Les enfants ne jugent pas*, precum și povestirile *Trandafirul moșului* și *Etoile et celeste*.

În 1886, la 16 ani, însoțită de mama sa pleacă la Paris. Continuă să ia lecții în particular de canto cu tenorul wagnerian Lawers și lecții de pictură cu maestrul Diogène Maillart, dar și de greacă veche și latină, fiind interesată și atrasă de tot ce ținea de limba și cultura franceză. Citește din Hugo, Lamartine, Musset, Vigny. Urmează, cu dispensă de vârstă, Colegiul Sévigné, apoi frecventează cursurile de la École des Hautes Études și beneficiind de o bursă acordată de statul român este prima româncă înscrisă la Universitatea Sorbona unde urma să-și susțină licența în Filosofie la Facultatea de Litere. Devine repede cunoscută, uimindu-și profesorii cu talentul său deosebit, este numită „Iulia, tână româncă genială”. S-a bucurat de aprecierea profesorilor săi Paul Janet, Louis Léger, Jules Martha, Ludovic Carrau, Paul Girard, care au și scris despre creația ei în limba franceză. La Sorbona ține două conferințe pe tema *Logica ipotezei*, cu referire la scrierile lui Platon, Descartes, Aristotel, Copernic, Kepler, Leibnitz, Newton, Bacon, ale căror opere le studiase, și *Cartea a doua a Istoriei lui Herodot*, și este remarcată pentru talentul ei oratoric. La Paris își ia și pseudonimul Camille Armand, dar în documentele școlare apărea cu numele de Julie Hasdeu. Începe să-și pregătească teza de doctorat cu tema *Filosofia populară la români: logica, psihologia, metafizica, etica și teodiceea*, o temă ce implica vaste cunoștințe, dar o boală necruțătoare o face să întrerupă studiile în aprilie 1888. Pentru o perioadă merge la tratament la Montreux, în Elveția, după care vine în țară la Agapia, dar starea sănătății devine tot mai precară și încearcă să se împace cu destinul său tragic. „O, vânt ce suflă aspru prin ramuri mățăsoase/ Când pe morminte plânge tristețea-i pioasă/ Repetă-mi, o, vecie, cântarea ta de poți/ Dar să-ți aduci aminte, tu vântule, de morți!” (*Le saule*)

Revine la București și la 29 septembrie 1888 încetează din viață. Este înmormântată la Cimitirul Bellu din București. Cu câteva luni înainte scria o poezie tulburătoare intitulată *Moartea*: „Eu nu urăsc viața, de moarte nu mi-e teamă,/ Că ea este lumină puternică și caldă./ Chiar muribundul care – în pacea ei îl cheamă –/ Sub pleoape oboșite privesc noi își scaldă./ Dar sufletul se-avântă-n necunoscuta lume/ Și-n alte corpuri trece, când poate ști să ierte;/ Așa din cupa sacră cu toții bem, anume,/ Și niciodată, nimeni, nu poate s-o deșarte. [...]”

Moartea prematură a Iuliei l-a marcat profund pe tatăl său, savantul continuând fără încetare explicații pentru destinul ei dramatic și s-a refugiat în spiritism, a ridicat un templu la Cimitirul Bellu și între 1893-1896, „Marele templu →

Scrisul Românesc

Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927, de către criticul D. TOMESCU. Serie nouă, din 2003, întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
 Fundația - Revista
 Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
 cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
 Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
 Adrian CIOROIANU
 Andrei CODRESCU
 Eugen NEGRICI
 Gheorghe PĂUN
 Dumitru Radu POPA
 Lucian Bernd SĂULEANU
 Monica SPIRIDON
 Emilian ȘTEFĂRUȚ

Redactori:
 Mihai ENE
 Mihai FIRICĂ
 Emanuel D. FLORESCU
 Ion PARHON
 Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
 Florentina ANGHEL
 Dan IONESCU
 Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
 Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
 Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
 Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
 Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
 E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
 Web: www.revistascrisulromanesc.ro
 Cont: RO03BRDE170SV21564261700
 BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul redacției: Str. Constantin Brâncuși, nr. 24, Craiova, județul Dolj sau scrisulromanesc@yahoo.com
 Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
 Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
 Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
 tel. 0251 580431

→ de dincolo” – Castelul Iulia Hasdeu de la Câmpina, în memoria fiicei sale. În castel a amenajat o cameră de spiritism în care a încercat să intre în legătură cu fiica sa din cealaltă lume. Atunci B. P. Hasdeu începe să scrie *Sic Cogito*, primul volum de spiritism din literatura noastră. În epilogul cărții mărturisește că titlul i-a fost sugerat de Iulia într-una din ședințele de spiritism. Mai târziu Hasdeu îi dedica poezii și scria: „Singura noastră consolare – consolare omenească – este că fiica noastră dispărută la o vârstă fragedă, a lăsat totuși o moștenire literară care prin bogăția și diversitatea ei ar fi suficientă să marcheze traseul unei vieți îndelungate.”

Pe masa de lucru a tinerei poete s-au regăsit manuscrise în limba română pregătite pentru tipărire: povestirile pentru copii *Sanda*, *Trandafirul moșului*, *Fetița lacomă*, un volum de poezii din folclorul românesc intitulat *Fleurs des Carpathes*, *Souvenirs de mon pays*, care cuprindea *La salamandre*, *Le berger de la montagne*, *Mosh Négoé*, *La fée de montagnes*, *Lasoeur de croix*, *Zamphira*.

Manuscrisele Iuliei – cugetări, poezii, schițe de drame și comedii, fragmente ale tezei de doctorat, numeroase notițe – au fost descoperite de B. P. Hasdeu și publicate mai târziu. În „Revista nouă” Hasdeu îi publică câteva poezii și îi trimite prietenului său Michel Bréal, de la Paris, un proiect de publicare a operei Iuliei care a fost acceptat cu bucurie: „Fiindcă a iubit atât de mult Franța, ea merită ca noi să-i păstrăm totdeauna numele în onoare și dragoste”. Opera este publicată în 1889-1890 în limba franceză, la casele de editură Hachette din Paris și Sococ din București, în trei volume din colecția „Œuvres posthumes” și conține ciclurile: *Bourgeois D'avril*, *Fantaisies et Rêves, avec une Introduction par Le C-te Angelo de Gubernatis* (I), *Chevalerie. Confidences et canevas* (II), *Théâtre, Legendes et contes* (III). Volumul postum de poezii este remarcat de Sully Prudhomme, Angelo de Gubernatis (*Julie Hasdeu – femme-poète de la Roumanie*), Louis Léger (*Un poète français en Roumanie*), Émile Boutroux, Alfred Gonnaud, Ernest Barutel o introduce în *Antologie de poezie feminină*, Al. Odobescu (în „Convorbiri literare”, nr. 1/1889), Nicolae Iorga (în *Istoria literaturii românești contemporane*, vol. II. În căutarea fondului, 1934). Poeziile sunt în principal confesiuni și meditații în maniera unor poeți francezi precum Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Sully Prudhomme.

Al. Piru îi face o prezentare în *Dicționarul literaturii române*, (coord. Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, 1995), apreciind că „poeziile Iuliei Hasdeu se opun vieții prozaice și exprimă o aspirație spre demnitate și puritate morală”.

În limba română a scris nuvela *Sanda* (16 dec. 1887) și poezia *România* în care se simt ecouri din Alecsandri și Delavrancea. Ciprian

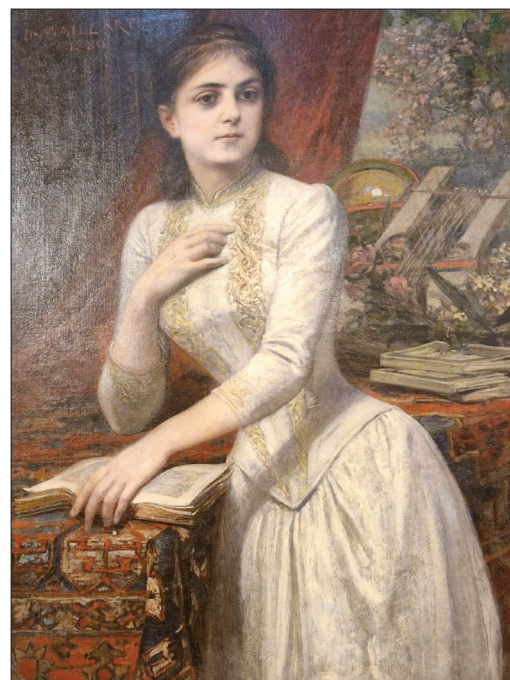
Doicescu publică în 1941 la Cartea Românească din București volumul *Iulia Hasdeu, cu tălmăciri din poeziile sale* (cuprinde 34 de poezii, ediție în română-franceză). Textul original din ediția *Oeuvres posthumes*, I-II, 1889-1990, și două facsimile – *Sous les arceux* și *A la Patrie*. O nouă ediție îngrijită și prefăcută de I. Opreșan apare în 2010 la Ed. Vestala.

În opera Iuliei Hasdeu tipărită în limba română se numără și: *Mademoiselle Maus-sade*, text bilingv, trad. B. P. Hasdeu (Ed. „Ion Creangă”, București, 1970); *Prințesa Fluture*, basme și povestiri... prezentate copiilor de Crina Decusară (1972); *Versuri. Proză. Corespondență*, ediție îngrijită și prefăcută de Crina Decusară-Bocșan, traduceri de B. P. Hasdeu, Ciprian Doicescu, Traian Demetrescu, Monica Pillat, Victoria Ana Tăușan, Crina Decusară-Bocșan (Ed. Minerva, București, 1975), o nouă ediție apare în 1988 la Editura Minerva intitulată *Scrieri alese* care cuprinde scrieri bilingve franceză-română, partea I *Poezii*, partea a II-a *Proză*, alcătuită din povești și legende, romanul *Domnișoara Ursuză* (trad. B. P. Hasdeu); *Documente și manuscrise literare. Vol. III. Corespondență B. P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, ediție de Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu (Ed. Academiei Române, 1976); *Fluierașul de os. Povestiri, legende, basme*. Traduceri, ediție și prefăcută de Crina Decusară-Bocșan (Ed. Floarea darurilor, București, 1997), *Jurnal fantezist* (Ed. Vesta, 2010, 398 p., altă ediție în 2023 la Ed. Saeculum), ediție și prefăcută de Crina Decusară-Bocșan, este compus din notațiile fugare ale Iuliei, răspândite pe tot cuprinsul textelor sale manuscrise, care se constituie într-o operă de mare originalitate.

Încă din adolescență Iulia a ținut un jurnal „în viitor”, până în 1979, notând episoade din viața sa imaginară. Își imagina celebritatea ca scriitoare, pictoriță, primadonă la Opera din Paris, că se va mărita cu Prințul Ferdinand, viitorul rege al României și că va trăi peste o sută de ani. Nu e un jurnal obișnuit, ci „o ficțiune personalizată”.

Crina Decusară-Bocșan publică *Iulia Hasdeu, 19 file de jurnal* (Ed. Eminescu, 2000, 568 pagini), jurnal nefictiv, în care ultima însemnare, datată septembrie 1888, este adresată mamei sale, ca o premoniție: „Maică, eu vă părăsesc pentru totdeauna. N-o să vă mai văd. Sub un nume necunoscut, îmi voi dobândi existența. Voi ajunge, fără ajutorul nimănui, prin propriile mele puteri, la slava pe care am visat-o.”

Creația literară a Iuliei Hasdeu este marcată de un puternic sentiment de dragoste față de spațiul original, cum este în poezia *La Roumanie*, scrisă în 1887 la Paris când pregătea pentru tipar volumul *Oeuvres posthumes. Fantaisies et*

Iulia în bibliotecă – Diogène Ulysse Napoléon Maillart, 1889

rêves. Numeroase poezii au subiecte legate de motive din folclorul românesc sau de locurile copilăriei: *Berceuse roumaine*, *Prisonnière roumaine*, *Feuille verte de chêne*, *A mon pays*, *Les perles*, *Chansin dace*. În altele străbate dorul de „acasă”: *Le grelot*, *Une nuit*, *La Roumanie*: „Cât de mult să mai revăd aș vrea/ Acea străbună Dunăre albastră,/ Și munții înalți acoperiți cu nea” (*Les perles*); sau „Ce dulce noapte, oare vreedată-ai să mai vii?! Sub cerul vast, albastru, al scumpei României?” (*Une nuit*).

Un ciclu de poezii este construit pe tema cavalerismului medieval – *Chevalerie*, cele mai multe poezii fiind însoțite de motto-uri din Hugo sau Byron a căror influență se resimte. Poezia predilectă este cea de dragoste, o iubire exuberantă, dar și a tristeții. Poeziile din ultima perioadă, rămase în manuscris, sunt reflexive: „E voluptoasă biruință/ Ca adevărul să cunoști!/ Să vezi Natura, fără măști,/ Ca cea mai ne-nțeleasă ființă,/ Este suprema mea voință!/ Vreau, suflete, să nu adăști!” (*Singurătate*)

Ca artist plastic Iulia s-a împlinit cel mai bine, mai ales în grafică realizând numeroase personaje din antichitatea greacă și latină și din lumea culturală franceză și română dovedind o vastă cultură. Multe din lucrările sale

Iulia Hasdeu – desen de G. D. Mirea

au fost achiziționate de casele regale europene. A fost impresionată de Eminescu, Carmen Sylva, B. P. Hasdeu, actorul Grigore Manolescu, cărora le-a schițat portrete în peniță. I. Opreșan realizează un volum bilingv, română-franceză, intitulat *Lumea văzută de o artistă: Iulia Hasdeu* (Ed. Saeculum Vizual, București, 2012) în care reunește desene în creion, peniță, cărbune, picturi. Se observă o predilecție pentru personajele feminine și foarte multe autoportrete.

Personaj aparte în cultura noastră, strălucitor ca un fulg de nea, Iulia Hasdeu este expresia profunzimii și deopotrivă a fragilității naturii creatoare. O viață scurtă imposibil de uitat. ■

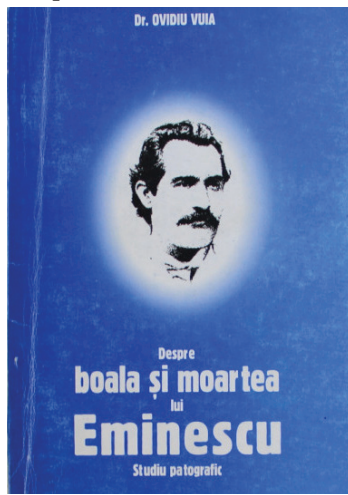

Constantin
CUBLEȘAN

Eminescu De la „Mărcuța” la „Caritas” (II)

Eminescu internat în sanatoriul „Caritas”, doctorul Șuțu reia tratamentul cu mercur, în ciuda faptului că recomandarea medicilor de la Sanatoriul Oberdöbling din Viena a fost sistarea cu totul a acestui tip de medicamentație. Eminescu era considerat a suferi de o boală luetică, diagnostic fals după cum s-a demonstrat ulterior și chiar în acea vreme nu toți medicii curanți ai poetului împărtășeau această opinie.

Studiul patografic asupra bolii și morții lui Mihai Eminescu, datorat doctorului Ovidiu Vuia este cel mai temeinic și mai științific elaborat până acum (cel anterior, aparținând dr. I. Nica, fiind primul care atrăgea atenția cu observații pertinente asupra evoluției bolii poetului, asupra falsității diagnosticului și, în consecință, asupra tratamentului greșit aplicat, dar demersul său era oarecum nesigur

și nu exploata toate pistele posibile), domnia sa având calitatea și autoritatea profesională necesară, mai mult, având și o imensă admirație pentru autorul *Luceafărului*, fapt ce se simte din pasiunea cu care se angajează în bătălia pentru stabilirea adevărului. Doctorul Ovidiu Vuia utilizează toate informațiile ce i-au stat la dispoziție, referitoare la boala propriu-zisă, cât și la modul de a se comporta în societate, la modul cum a fost el receptat de cei din jur, ajungând în urma unor investigații complexe, impresionante, foarte adesea comparând simptomele sau rezultatele analizelor medicale cu ale altor personalități din lumea artistică, dar mai cu seamă luând în considerare tabloul clinic al pacientului vis-à-vis cu activitatea sa creatoare, ajungând la concluzii ce trebuiesc reținute ca definitive și definitive pentru întreaga perioadă 1883-1889 a poetului. Astfel, dr. Ovidiu Vuia stabilește că „marele poet a suferit de o psihoză maniaco-depresivă, deci nu a fost luetic, nici atâta paralizic general, boală dată de localizarea spirochetei pallida în țesutul nervos pe care-l distruge, clinic evoluând cu fenomene deficitare, total absente la Eminescu”, făcând dovada elocventă, prin analiza simptomelor și formelor de manifestare ale bolnavului, cât și prin analiza operelor elaborate în acești ani, că „Eminescu nu a suferit de o mare întunecime, deci a fost în continuare capabil de creație și muncă lucidă”. Diagnosticul acesta se bazează pe *documente* și mai ales pe interpretarea lor hermeneutică. Aflăm astfel că în 1883 Eminescu „a avut o mare criză urmată de remisiune aproape completă, în cursul căreia s-au păstrat unele note depresive pe când cele maniace îi deveneau evidente după consumul de alcool”, iar la internarea din 1889

„nu a avut decât discrete simptome maniacale și depresive, deci de natură psihică, subliniindu-se chiar lipsa fenomenelor organice de altă natură, aspect ce înlătură hotărâtor posibilitatea unei paralizii g(enerale) progresive”.

Starea lui Eminescu se înrăutățește însă de la o zi la alta în urma tratamentului cu mercur, contraindicat – „ar fi fost suficiente una sau două injecții într-a doua fază – spune dr. Ovidiu Vuia – totuși avem dovada că s-a făcut o întreagă cură de tratament, de unde și agravarea simptomelor și sfârșitul poetului prin sincopa cardiacă descrisă de d-rul Vineș, martorul apropiat al evenimentelor”. Interesantă este observația dr. Ovidiu Vuia referitoare la acest tratament cu mercur, constatând că dr. Iszak, cel care l-a tratat primul cu mercur, și medicii ieșeni au „suspendat cura de mercur”, acceptând „diagnosticul medicilor vienezi”, lucru pe care dr. Șuțu nu-l face.

Ovidiu Vuia încearcă o scuză pentru acesta, mai mult decât puerilă. Dr. Șuțu, se spune, „nu a avut intenția de a-l ucide pe poet, a făcut-o sigur involuntar și cu totul explicabil prin faptul că nu cunoștea complicațiile tratamentului pe care îl aplica”. Adică, un medic din provincie stopează tratamentul cu mercur când află diagnosticul doctorilor vienezi, iar dr. Șuțu, o mare somitate a momentului, în medicină, șeful unui stabiliment de mare rang, din capitală, nu află sau nu ține seama de indicațiile colegilor vienezi, mai mult, „nu cunoaște” sau nu vrea să cunoască (!?) „complicațiile tratamentului pe care îl aplică”, iar dacă aplică totuși un asemenea tratament nu observă cum zilnic starea pacientului se înrăutățește (!). Suspectă atitudine, iar dr. Vuia e îndreptățit să se contrazică imediat: „Dacă greșeala doctorului Iszak constă în fixarea unui diagnostic greșit, la dr. Șuțu e mult mai greu de înțeles modul său de gândire”. Și adaugă: „De altfel, atunci când unui bolnav intoxicat cu mercur îi apar tremurăturile, el este pierdut, ori ele survenindu-i în ultima internare, demonstrează când i s-au făcut dozele mortale din respectivul toxic”. Și atunci, oare constatările și explicațiile atât de categorice ale dr. Vuia nu-i îndreptățesc pe cei ce vorbesc, în cazul lui Eminescu, despre o crimă premeditată? Unealta executorie a lui era dr. Șuțu? Cine avea interesul ca Eminescu să intre într-o „mare întunecime” mintală pe o durată atât de lungă?! Iată întrebări

hamletiene, dacă vreți, dar care nu-ți îngăduie nici concesii, nici glume. De altfel dr. Vuia, discutând comparativ cazul lui Eminescu cu acela al lui Hölderlin, notează cu subtilă eleganță: „Comparând evoluția bolii lor psihice, Hölderlin a prezentat o schizofrenie cronică, pe când Eminescu, după criza mare, a rămas cu fenomene de defect psihic active fără să-l tulbure în creația sa”. Și, imediat adaugă: „pe Hölderlin l-a salvat medicul și oamenii săi, ei l-au ajutat, dacă nu să învingă boala să trăiască împreună cu ea (cu soția – n.n., Ct. C.) într-o unică armonie (...) unii literați români în loc să fie fericiți că au prin opera lui Eminescu un geniu ceresc, așezat în limbajul absolutului, se trudesă să-i taie luceafărului nostru aripile de lumină și să-l readucă în lumea lor meschină și ordinară”. Oare numai literații!? Dr. Marinescu – despre care Ovidiu Vuia arată „ce nivel științific avea G. Marinescu în anul 1889 când pleca la Paris” unde în Clinica Salpêtrière a lui Charcot a ocupat imediat postul de „neuropatolog” fiind un „specialist în patologia bolilor sistemului nervos” – îi aruncă, pur și simplu, creierul lui Eminescu la coș, în loc să-i facă o autopsie, măcar normală. De ce? Din neprofesionalism? În niciun caz. Din dezinteres? Puțin probabil. Atunci?

Asemenea întrebări pe marginea *certitudinilor* oferite, puse în evidență de dr. Ovidiu Vuia în privința bolii, a tratamentului și a morții lui Eminescu, abia de acum înainte ne vor obseda cu adevărat. Nici eu nu cred, de pildă, prea mult – ca și dr. Vuia – în speculațiile lui N. Georgescu în legătură cu implicarea Masoneriei în cazul gazetarului Eminescu, dar demonstrația cărții lui este alta, ce trebuie luată în considerare cu toată seriozitatea, anume că publicistul, *omul politic* Eminescu devenise incomod în multe privințe în acel moment, el trebuind a fi *temperat* (a mai fost *temperat*, cu eleganță, și până în 1883) mai ales în *chestiunea națională*. Eminescu nu era însă dintre acei gazetari care să

Spitalul Caritas din București

poată fi cumpărați. Și atunci?!... Alte semne de întrebare la care suntem datori să răspundem. Dr. Ovidiu Vuia insistă până în pânzele albe pentru stabilirea adevărului în privința diagnosticului bolii și a cauzei morții lui Eminescu.

E de datoria istoricilor literari, a specialiștilor în istorie modernă, să insiste cu același profesionalism și cu aceeași pasiune pentru stabilirea adevărului, indiferent care ar fi el. Căci, vorba dr. Vuia, în legătură cu Eminescu, adevărul este o chestiune de interes național (Ovidiu Vuia, *Despre boala și moartea lui Eminescu*, Studiu patografic, Ed. Făt-Frumos, București, 1997). ■

Un bancher căruia-i place vinul Papei

Adrian
CIOROIANU

Manuela nu era numai o femeie foarte frumoasă, ci și foarte bogată. După toate aparențele, ea se născuse într-o familie cu mătăsurii și porfir, cum se spune, adică părinții ei trebuie să fi fost oameni avuți, capabili să-i asigure fetei, de la bun început, o bună educație și o certă stabilitate financiară. Doar că, la bani, niciodată nu ai prea mulți.

Mai apoi, într-un fel sau altul, s-ar putea spune că Manuela a cules câte ceva cam din toate popasurile vieții ei. Cu fiecare casă, castel sau *palazzo* prin care a trecut, averea ei, atent îngrijită, a crescut câte puțin – dar, în tot timpul, a fost oricum una considerabilă.

Și astfel ajungem la primul sejur în Sevilla, atunci când, cum spuneam, Manuela n-a mai ajuns să-l întâlnească pe interesantul Vespucci, omul care credea că a găsit un nou continent. În schimb, a cunoscut un alt bărbat, cel puțin la fel de interesant: pe bancherul Aiyun Sefarad, vlăstarul unor familii amestecate de turci, sirieni și evrei. Mulți, mulți ani de-acum înainte, Manuela va nutri convingerea că acesta a fost cel mai inteligent om pe care l-a întâlnit vreodată.

Sefarad, în acel timp, abia trecuse de 50 de ani ca vârstă – și era la polul de sus al puterii sale. Era în mijlocul unei rețele bizare și foarte heteroclitice de pirăți din mările sudului, bancheri din nordul Europei, cămătari din ținuturile germanice sau cele ale otomanilor în expansiune, plus informatorii de rigoare, care făceau în egală măsură spionaj, mercenariat și – trebuie s-o spunem – deveneau deseori, peste noapte, inspirați agenți de bursă.

Ajunsă, așadar, la Sevilla și adăpostită foarte bine în etajul larg și plin de flori din vila celor două surori, Manuela își împărțea săptămânile după ritmul ei, pe care deja îl știm: vreme de trei sau patru zile trăia în realitatea paralelă a visurilor sale, iar alte patru sau trei zile mergea prin casele și familiile în care era invitată, prilej pentru a culege poveștile tuturor celor dornici a le spune. Și, cum această cronică este datoare să mai amintească din loc în loc, să nu uităm că frumoasa Manuela parcă întinerea cu fiecare oră și cu fiecare zi de somn adânc.

Într-o astfel de familie care-i trimisese o invitație, la masa de Crăciun a anului în care tocmai se aflase despre moartea lui Ismail I, fabulosul șah al Persiei din dinastia safavidă, Manuela s-a trezit așezată la masă lângă un bărbat cu părul înspicat și cu sprâncenele dese și negre ca noaptea.

— Șahul a fost, pesemne, foarte bogat!, a spus femeia la un moment dat, în treacăt, doar ca să-și testeze vecinul.

— Dar, dar marile averi de-abia de acum încolo se vor face!, a răspuns sprâncenatul, deloc emoționat de frumusețea de lângă el, mușcând cu poftă dintr-o coastă de vițel. Gulerul de sub bărbie era pătat de stropi de vin și de

seu din friptură, dar bărbatului nu-i păsa câtuși de puțin. Avea siguranța celui care părea a ști lucrurile importante ale vieții și nu-și pierdea vremea cu toate nimicurile. Numele bărbatului era Aiyun Sefarad.

Și astfel a început o mare și lungă prietenie. Ideea lui Sefarad era că singurele investiții care aduceau un câștig imediat și necrezut de mare erau cele făcute în drumurile spre Lumea Nouă, sau spre *Țara lui Amerigo*, cum o numeau alții.

Drept care Manuela a prins a descoperi plăcerea și emoția investițiilor. I-a dat lui Sefarad o sumă frumoasă de bani și, la capătul a doi ani, banii i s-au întors întreiți (asta după ce bancherul oprise partea lui, potrivit înțelegerii). Mai bună afacere nici nu era de imaginat. Câștigau amândoi, câștigau bine – și, lucru încă și mai important pentru Manuela, Sefarad avea un fel de-a fi cu totul aparte față de majoritatea bărbaților pe care îi cunoscuse.

Vasile Buz – Veneția

În mod evident, sprâncenatul era suficient de matur încât să cântărească bine valoarea unei femei, dar și încă destul de în putere pentru a privi femeia ca un bărbat adevărat. Manuela aștepta curioasă fiecare privire pe care Sefarad i-o arunca pe sub arcadele lui grele și negre, încercând să-l descâlcească meandre sau subînțelesuri. Era evident că bancherul o plăcea; i se lumina fața când ea apărea în preajmă, era mereu disponibil ei și lăsa orice treabă atunci când ea, dorind un sfat, îl vizita sau îl chema. Dar, pe de altă parte, Manuela era plăcut impresionată de faptul că acest bărbat nu arăta nicio grabă, ca și cum ar fi avut mereu tot timpul din lume – inclusiv în ceea ce ar fi putut fi o relație cu ea. Majoritatea bărbaților pe care îi întâlnește trădau, mai curând mai devreme decât mai târziu, un anume sentiment al urgenței. Mulți îi reproșaseră Manuelei că trage de timp; că, pe lângă proverbialele sale retrageri printre vise, părea a

bate mereu pasul pe loc, cultivând cu zâmbetul pe buze așteptările și transformând fiecare amor într-o probă de răbdare tenace. Curioasă din fire cu privire la reacțiile pe care le stârnește, ca orice femeie frumoasă, Manuela a fost, o vreme, în egală măsură intrigată de felul de-a fi al bancherului. Pe de o parte, îi admira acea lipsă a grabei, pe de altă parte, s-a întrebat, o vreme, dacă nu cumva Sefarad ar fi dintre aceia cărora le plac mai mult bărbații tineri decât femeile tinere.

Dar nu mică a fost surpriza Manuelei atunci când a aflat, dintr-o indiscreție, că bancherul cu sprâncene grele avea un adevărat harem de iubite – ba chiar și o soție, o creștină de prin munții libanezi, cu ai cărei bani el pusese stâlpii bunăstării sale.

Într-una dintre serile acelor ani, Manuela și Sefarad erau pe larga terasă a unei vile de la marginea înaltă a orașului francez Marsilia, o vilă cu fața spre mare pe care frumoasa noastră eroină abia o cumpărase, grație unui neașteptat câștig dintr-un pont pe care bancherul i-l livrase cu șapte sau opt luni mai înainte. Afacerea se dovedise profitabilă peste așteptări, iar după alte două seri Manuela – care deja locuia tot mai puțin la Sevilla – urma să dea o petrecere de inaugurare. Bancherul era primul ei invitat.

Cum se va vedea imediat, Manuela era, în acele zile, una dintre primele femei din Europa care nu numai că au băut cafea – dar și au făcut o pasiune pentru cafeaua îndulcită.

— Sclavii negri vor fi, în scurt timp, cea mai bună investiție, cu un câștig care vine foarte repede. Un sclav cumpărat azi pe o coastă a Africii va fi vândut peste două sau trei luni în Lumea Nouă, cu un preț înzecit; ba chiar mai mult și mai repede, dacă îi dai undeva mai aproape, prin Venezuela, Bahamas sau Cuba.

— Și cât de creștinească e vânzarea asta? Nu sunt și ei făpturile lui Dumnezeu?, a întrebat Manuela, mai mult pentru a face conversație. Seara era răcoroasă și foarte plăcută, Sefarad bea vinul cu mare poftă, iar petele de pe gulerul său păreau a fi parte dintr-o pictură meșteșugită.

— Dacă Dumnezeu ar fi avut ceva împotriva, sclavia fie ar fi dispărut demult, fie nu ar fi existat niciodată!, spuse bancherul, surâzând la adăpostul simțului său practic. Plus că sclavia a existat dintotdeauna, cu mult înainte de Domnul nostru Isus Hristos, fără legătură cu paloarea sau lumina pielii. Dacă Platon n-ar fi avut sclavi, e puțin probabil că ar mai fi avut atâta timp pentru filosofie!

— Bine, dar Dumnezeu e și împotriva adulterului..., or, cum știm amândoi, geme lumea de adulterini!, râse femeia, știind unde bate și privind-l pe bărbat drept în albul ochilor.

Continuare în p. 6